

Nekrologi

JÓZEFA ORAŃSKA

4 lutego 1955 r. śmierć przerwała pracowite życie Józefy Orańskiej. Przerwała je w momencie, gdy w pełni sił i zapału gromadziła materiały do nowych prac przygotowując monografię Adama Pilińskiego, grafika polskiego XIX wieku i Tadeusza Konicza, malarza w. XVIII. Odszedł od nas człowiek o wielkich zaletach umysłu i serca, najlepsza Koleżanka, otaczana powszechną sympatią i przyjaźnią.

Józefa Orańska, kustosz Gabinetu Rycin Muzeum Narodowego w Poznaniu, pełniła jednocześnie obowiązki kustosza działu Sztuki przy Bibliotece Kórnickiej, była czynnym członkiem Stowarzyszenia Historyków Sztuki i członkiem Komisji Historii Sztuki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Urodzona na Podolu w r. 1896, kończy gimnazjum w Moskwie, przenosząc się następnie do Warszawy, gdzie przebywa do roku 1923. W tymże roku przeprowadza się do Poznania i rozpoczyna studia historii sztuki na Uniwersytecie Poznańskim. Przed uzyskaniem stopnia doktorskiego uzupełnia swą wiedzę we Włoszech na Uniwersytecie Rzymskim, studiując pod kierunkiem prof. Venturiego. W r. 1932 otrzymuje dyplom doktora filozofii w zakresie historii sztuki, na podstawie pracy o Szymonie Czechowiczu. Liczne artykuły w poznańskiej prasie tych lat świadczą o zainteresowaniach Józefy Orańskiej, skupiających się głównie około zagadnień polskiego malarstwa XVIII w. oraz grafiki. Nie brak jednakże w Jej bibliografii pozycji dotyczących również zagadnień sztuki ludowej oraz ikonografii. W r. 1932 objęła Józefa Orańska stanowisko kustosza muzeum Fundacji Kórnickiej i pełniła te obowiązki do wybuchu drugiej wojny światowej. Gdy lata okupacji oddaliły Ją od zbiorów kórnickich, w r. 1942 dała dowód głębokiej troski o ich losy, przyjeżdżając z Warszawy i przedzierając się po kryjomu do Zamku, by sprawdzić stan ich zachowania. W tych to latach pracowała Józefa Orańska w dziale grafiki połączonych zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej, Biblioteki Narodowej i Biblioteki Krasieńskich w Warszawie.

Wywieziona do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück podczas powstania warszawskiego wróciła dopiero 1 maja 1945 roku. Nie bacząc na stan swego zdrowia, od razu przystąpiła do pracy, z wielką troską porządkując i gromadząc rozproszone zbiory Biblioteki i Muzeum w Kórniku. W tym samym jeszcze roku przejęła obowiązki kustosza Gabinetu Rycin Muzeum Wielkopolskiego, wypełniając je do końca z niezwykłą sumiennością i poświęceniem.

Już w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości ukazują się artykuły Józefy Orańskiej w prasie poznańskiej oraz czasopismach (zwłaszcza w Poligrafice), poświęcone szczególnie zagadnieniom grafiki; spośród artystów wielkopolskich XIX w. interesuje Ją postać Kajetana W. Kielisińskiego. W pamiętniku Biblioteki Kórnickiej z r. 1947 ukazuje się pierwsza próba nakreślenia sylwetki artystycznej tego interesującego grafika, powstańca 1831 roku i bojownika o wolność w dobie Wiosny Ludów¹. W r. 1948 wychodzi nakładem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk obszerna praca monograficzna o Szymonie Czechowiczu, wnosząca dużo nowego materiału do wiedzy o życiu polskiego malarza oraz jego twórczości w kraju

¹ Kajetan Wincenty Kielisiński (1808—1849) w świetle prac i dokumentów w zbiorach kórnickich. Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej, Kórnik 1947, zeszyt 4.

i za granicą². Monografia ukończona i oddana do druku jeszcze w roku 1939, byłaby przepadła, gdyby nie ocalały z przejść wojennych jeden egzemplarz korekty. Uzupełniona i rozszerzona nieco w pierwszych latach po wojnie, znalazła się w ramach Prac Komisji Historii Sztuki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Gromadzone przez lata materiały i notatki ze studiów włoskich, złożyły się na obszerną monografię o niezwykle rzetelnej podbudowie archiwalnej i ciekawie podmalowanym tle.

Prócz prac badawczych i obowiązków kustosa, w latach 1949—1951 Józefa Orańska podejmuje wykłady dla Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych. Wykłada historię grafiki, ciesząc się wśród młodzieży szczególną popularnością i sympatią. Jednocześnie przeprowadza wspólnie z dr Joanną Eckhardt prace inwentaryzacyjne zabytków sztuki w powiecie konińskim³. W Muzeum Narodowym w Poznaniu kieruje odpowiedzialnym działem i rok w rok organizuje wystawy poświęcone grafice polskiej lub obcej. Wśród urządzanych przez nią wystaw największe znaczenie posiadały: Sztuka graficzna i jej rola społeczna⁴ oraz Grafika Rembrandta i jej wpływ na kształtowanie się realistycznej sztuki Oświecenia⁵. Obok dużego wkładu naukowego ogromną zaletą wystaw były wysokie walory dydaktyczne, obok doboru materiału ekspozycyjnego nieprzeciętnej klasy przejrzystość, jasność i przystępność scenariusza. Obie wystawy wzbudzały wśród zwiedzających ogromne zainteresowanie.

Ostatnie lata pracy naukowej poświęciła Józefa Orańska studiom, których wyników wyszłych z druku nie miała już oglądać. Trzy poważne pozycje w Jej bibliografii ukażą się dopiero w roku bieżącym. Pierwszą z nich jest interesujący dla historii polskiej kultury artykuł o dwóch gdańskich sztambuchach z pierwszej połowy XVII w.⁶; drugą wydawnictwo omawiające rysunki Norblina w zbiorach kórnickich⁷, trzecią zaś obszerna praca zawierająca historię poznańskiej grafiki od XV do końca XIX wieku⁸. Wszystkie wnoszą dużo cennego, nieznanego dotąd materiału i rzucają nowe światło na wybrane zagadnienia ze sztuki polskiej; cechują je jasność myśli i ogromna prostota stylu, która sprawia, że studia te czyta się z najwyższym zainteresowaniem.

Śmierć nie pozwoliła Józefie Orańskiej dokończyć prac nad twórczością Konicza ani szkicu o Pilińskim. Zabrała Ją w chwili układania szerokich planów, w których obok tych dwóch nazwisk absorbowaly Ją również zagadnienia pierwszych poznańskich druków Odrodzenia.

Obok pracowitości i systematyczności w pracy, jakie zyskiwały sobie uznanie wśród kolegów, zdobywała Józefa Orańska przyjaźń i sympatię wszystkich pogodnym usposobień i wielką swą dobrocią. Pamięć Jej długo pozostanie wśród nas i długo pozostanie Jej dobry, wszystkim życzliwy uśmiech.

ANNA DOBRZYCKA

² Szymon Czechowicz 1689—1775, Poznań 1948.

³ Powiat Koniński. Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, Warszawa 1952 (wspólnie z J. Eckhardt).

⁴ Sztuka graficzna i jej rola społeczna, Poznań 1951. Katalog wystawy. Muzeum Narodowe.

⁵ Grafika Rembrandta i jej wpływ na kształtowanie się sztuki realistycznej Oświecenia, Widnokrąg (dod. Gazety Pozn.), nr 26, 1953.

⁶ Dwa sztambuchy gdańskie XVII wieku. Studia Muzealne II (w druku).

⁷ Rysunki J. P. Norblina w zbiorach kórnickich (w druku).

⁸ Grafika w Poznaniu. Dziesięć wieków Poznania (w druku).